

Halvor Moxnes: Kommentar til tiårets artikkel 2000-tallet:

«Muslimen med slør, anorektikeren og den transseksuelle: Hva har de felles?»

Randi Gressgård, 2005

Randi Gressgårds artikkel er et fascinerende eksempel på at det er ved å begynne i det marginale at en finner fram til det «allmenne». Hun avslører det ambivalente i det som regnes som det «selvfølgelig normale,» som det ikke stilles spørsmålstegn ved.

Alle eksemplene: den muslimske kvinnen som velger å gå med slør, anorektikeren og den transseksuelle som velger å skifte fra å være mann til å bli kvinne, avspeiler en grunnforestilling om et universelt menneske, kombinert med forestillingen om konkrete mennesker med partikulære egenskaper. Gressgårds tese er at disse tre statistisk marginale fenomener viser at «den moderne kvinnekonstruksjonen innehar en dobbelthet, som består av frigjøring/overskridelse kombinert med underkastelse/immanens innenfor en hierarkisk struktur.» Nettopp fordi valget av sløret, av anoreksi, av skifte av kjønn, som framtrer som underkastelse, påberoper seg å være frivillig, skaper det uro innenfor en kulturell logikk som er grunnlagt på forkastelsen av hierarki.

Fra en teologs ståsted er det interessant hvordan Gressgård finner mye av den ideologiske begrunnelsen for disse strukturene i religiøse myter, særlig de jødisk-kristne mytene om menneskets skapelse i fortiden og inndeling i tokjønn, mann og kvinne, og mytenes innflytelse i vestlig kultur. Det er innenfor denne kulturen at kvinnene har tilkjempet seg en (delvis) frigjøring fra og overskridelse av de hierarkiske, mannsdominerte strukturene.

Min respons er å bringe fram et par eksempler på religiøse tekster der den hierarkiske mannsrollen blir utfordret når det gjelder *menn*. Disse tekstene representerer også «skapelsesmyter» om det universelle mennesket, men det er myter om en fremtidig skapelse. Det er tekster om askese i form av seksuell avholdenhet eller kastrasjon, innenfor et spesifikt kristent univers.

I kap. 6 av 1. Korinterbrev har Paulus en merkelig begrunnelse for at kristne menn ikke skulle benytte kvinnelige slaver seksuelt. Forbudet var ikke begrunnet i forholdet til hustruen, men direkte i hensynet til mannens kropp og sjel. Begrunnelsen var at en seksuell forening med en slavekvinne var uforenlig med at den kristne mannen allerede sto i en åndelig-kroppslig forening med Kristus. Paulus' argumentasjon brøt med en kulturell logikk i det greske samfunnet som bygget på hierarki. Den frie mannen hadde autonomi i forhold til sin kropp, og til å utøve sosial og seksuell makt over dem som sto lavere, som slaver. For en gresk mann å bryte med denne logikken var å velge å gå inn i en marginal posisjon i forhold til det greske mannssamfunnet.

Paulus' argument var at kroppen ikke var noe som tilhørte mannen selv, men at den sto i en avhengighetsrelasjon til Kristus. Paulus argumenterte ikke for frigjøring og likestilling av kvinner; hverken slavekvinnen eller mannens hustru opptrer som subjekter i hans argumentasjon. Men forståelsen av at en kristen identitet innebar en åndelig-kroppslig integrering med Kristus, skaper uro, ja til og med forkastelse av mannens tradisjonelle plass i hierarkiet. Det er en destabilisering av den autonome mannen, og dermed en åpning fram mot en universalitet som består i det Paulus et annet sted betegner som at «den som er i Kristus, er en ny skapelse,» 2. Korinterbrev 5:17. Dette er en argumentasjon som snur forståelsen av skapelsen fra fortiden til fremtiden, der det universelle menneskelige ligger foran, som mulighet – ikke som fullt ferdig.

Det absolutte bruddet med den hierarkiske mannsrollen i antikken var evnukken. Evnukken representerte den totale askesen, fysisk påført – og med påfølgende sosial askese, dvs. marginalisert i sosiale og symbolske sammenhenger. Evnukken kom til kort som mann både når det gjaldt seksualitet, makt og rollen som husfar og far.

Evnukken dukker opp i et utsagn tillagt Jesus, i en sammenheng der han avviser mannens tradisjonelle rett til å skille seg fra sin hustru, men utsagnet står merkelig i sammenhengen: «For noen er evnukker fordi de er kommet slik fra mors liv, andre fordi mennesker har gjort dem til evnukker, men det er også noen som har gjort seg selv (lik, eller til) evnukk for himmelrikets skyld. La den som kan, ta dette til seg,» Matteus 19:12. Det merkelige ved dette Jesus-ordet er at de to første delene fastholder de negative oppfatningene av evnukker, det representerer en skade som har gjort dem umandige, men uten deres eget valg eller påvirkning.

Det siste ordet, derimot, omtaler en evnukk som selv har valgt sin situasjon ved (fysisk eller symbolsk) kastrasjon; og begrunnelsen, «for himmelrikets skyld» angir en positiv betydning. «For himmelrikets skyld» peker fram mot en fremtidig situasjon, kalt «himmelen», der en ikke gifter seg eller blir giftet bort, men er som englene, Matteus 22:30. Igjen er det en fremtidig skapelse som angir målet for det «universelle mennesket», som omfatter alle i en seksuell askese. Og de som i dette liv er de absolutt marginale, på bunnen av det maskuline hierarkiet, blir tilkjent en positiv rolle: de er forbilder for det mennesket som skal komme.

Disse tekstene fra Det nye testamentet tilhører en forgangen tid og de har stort sett vært usynlige i allmenne diskusjoner om mennesket, universelt og partikulært. Men de griper fatt i at det maskuline hierarkiet ikke bare undertrykker kvinner, men også menn. Og de viser at også menn i marginale posisjoner kan peke fram mot «det universelle mennesket.» Skapelsesmyter basert på fortiden blir nesten uunngåelig tilbakeskuende og konserverende. Skapelsesmyter som er vendt framover, mot muligheter og visjoner om hva mennesket kan bli, tror jeg har en sterkere motiverende evne.